

РОЛЬ ШКІЛЬНОЇ ТА БАТЬКІВСЬКОЇ СПІВПРАЦІ В ЗАПОБІГАННІ КІБЕРБУЛІНГУ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Хоменко З. І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
4373354@gmail.com

Кібербулінг поширюється серед підлітків через надмірне використання технологій та негативно впливає на їхнє психологічне самопочуття, соціальні відносини, успішність у навчанні. Мета цього дослідження – з'ясувати думку зарубіжних психологів щодо ролі шкіл та батьків у запобіганні кібербулінгу, яка сприятиме створенню відповідної програми.

Кібербулінг – це агресивні, навмисні дії, які здійснюються повторно чи з плином часу, групою або окремою особою з використанням електронних форм комунікації, проти жертви, що не може захистити себе (П. Сміт). Запобігання цим інцидентам є складним завданням, оскільки воно вимагає підтримки членів широкої спільноти в різних соціальних контекстах, основними й визначальними з яких є школа та батьки. У літературі з проблеми наголошено на необхідності досліджень (для зосередження уваги на психологічних чинниках у школі), а також на взаємодії членів шкільної громади, таких як учні, вчителі та батьки (для розвитку позитивної шкільної культури і запобігання, таким чином, актам агресії та кібервтоврженню). Велике значення має позитивна емоційна підтримка та стосунки з однолітками у шкільному середовищі.

Загальновідомо, що кіберагресія негативно впливає на шкільне середовище і може мати такі наслідки як насильство, конфлікт, прогули, зниження успішності класу, спотворення у стосунках із друзями та невиконання обов'язків. Школа може перетворитися як на середовище, яке є джерелом кібербулінгу, так і приймати на себе всі наслідки кіберагресії.

Для кращого запобігання і реагування явищам кібербулінгу, школи визнають необхідність зосередження на позитивному підлітковому розвитку. Однією з часто занедбаних у цьому сенсі конструкцій розвитку є стресостійкість, яка може допомогти підліткам успішно реагувати на різноманітні проблеми, з якими вони зустрічаються. Підвищення цієї внутрішньої компетентності може доповнити постійно існуючі зусилля шкіл, коли вони працюють над створенням безпечного та сприятливого середовища навчання шляхом формування зовнішнього середовища життєдіяльності дитини. Так, у США на основі національної вибірки 1204 американської дітей у віці від 12 до 17 років, було досліджено взаємозв'язок емоційної стійкості та досвіду знущань і зловживань. Результати показують, що стійкість є потужним захисним фактором як для запобігання знущанням, так і для пом'якшення їхньої дії (Hinduja S. & Patchin J. W., 2015).

Сім'ю та школу вважають найважливішими джерелами запобігання кіберзнущанню. Їх технологічний, психологічний, соціальний та інформаційний вплив визнано найдієвішим у профілактиці та боротьбі з кіберагресією: технічні втручання в захист веб-сайтів, такі як блокування кібержорстокості, зміна паролів, затримка повідомлень, показ фільмів про кібербезпеку для підлітків, моніторинг та проектування ресурсів кібербезпеки для батьків (Faccio, Iudici, Costa & Belloni, 2014), інтернет-психологія, арт-терапія (Foody M., Samara M., & Carlbring, P., 2015), є ефективними засобами запобігання кіберпереслідуванням.

Провівши за авторською анкетною опитування вчителів (n=90) Полтавської загальноосвітньої школи I-III ступенів №38 стосовно важливості питання кібербулінгу, ми виявили, що 100% опитаних визнають цю проблему актуальною і справді значущою. На питання про те, як часто проводяться у школі уроки, класні години на тему безпечного використання мережі Інтернет та соціальних мереж 82% опитаних надали дані, що не частіше 1-2 рази на рік, що є гостро недостатнім для формування в підлітків психологічної готовності до безпечного мережевого спілкування. Також учителі визнали, що в Україні не існує загально визнаної програми стосовно профілактики та запобігання кібербулінгу, що досить ускладнює цю проблему. Важливим є те, що на думку 93% опитуваних основним психологічним чинником, що впливає на ефективне запобігання кібербулінгу в мережевому спілкуванні, є емоційні зв'язки з батьками (довіра, близькість).

Для розв'язання зазначеної проблеми вагомим вважаємо досвід США, де одним із її дослідників Кінгом (2014) було проведено опитування 39 радників середніх шкіл і виявлено, що найбільш ефективним запобіганням кібербулінгу є невеликі групові консультації, уроки орієнтування в класі, робота з адміністрацією, забезпечення комфортного шкільного клімату, створення спеціальної команди для виховання та соціально-емоційного навчання «кібергромадян». Програма із запобігання кіберагресії має включати формування вмій та навичок, таких як толерантність в спілкуванні, соціальне управління, управління гнівом, навички вирішення конфліктів та розширені можливості побудови дружніх стосунків. Профілактична робота в школі вимагає співпраці, ефективної участі та рольової відповідальності сімей, учителів, шкільних адміністраторів, шкільного персоналу та всіх зацікавлених сторін. У відповідь на дослідницьке питання Кінга щодо рекомендацій із запобігання кіберзнущанням у школах, ученим було визначено основні категорії: набуття соціальних та комунікативних навичок учнями, зміна шкільної культури (школа має забезпечити інформування про безпечне та етичне використання Інтернету; матеріали стосовно правових аспектів кіберзнущань; допомогу батькам усвідомити всі небезпеки кіберагресії). Для цього якнайшвидше мають бути узгодженими чіткі рекомендації щодо запобігання кібербулінгу в кожній окремій школі.

У зарубіжній літературі вже більше десяти років існують приклади методів запобігання кіберагресії, спрямованих на виховання у підлітків почуття емпатії та вдосконалення стосунків учитель – дитина (Ang & Goh, 2010); а

також навчання вчителів для підвищення їхнього розуміння кіберагресивної поведінки (Cassidy, Brown, & Jackson 2012). Звернення та прийняття допомоги від дорослої людини після отримання досвіду кібержорстокого поводження було рекомендоване однією зі стратегій втручання дорослих (Machackova, Cerna, Sevcikova, Dedkova, & Daneback, 2013), а також важливим визначено використання технічних стратегій подолання, таких як блокування кібержорстокості або звітування компаній соціальних медіа перед громадськістю. Однак ефективність цих стратегій поки що є недостатньо вивченою.

Сьогодні вченими одноставно з'ясовано: основною категорією запобігання кіберзнущанням є «розвиток соціальних навичок та навичок спілкування». Психологи розглядають кіберагресію як патологічний стан, що поєднується з нездатністю підлітка керувати стосунками з друзями, відсутністю в нього соціальних навичок та сприйняття нескінченності Інтернету. Отже, чим більша кількість підлітків розвиває свої соціальні навички та навички спілкування в реальному житті за допомогою психологічного консультування, тим кращим є їхнє емоційне задоволення від життя та самоефективність. Формою такої роботи рекомендують діяльність соціальних клубів у школах, посилення якої сприятиме розвитку соціальних навичок та здорових дружніх стосунків дітей (Robinson, 2010; Monks, Mahdavi & Rix, 2016).

Таким чином, профілактика кібербулінгу має сприяти формуванню загальної готовності дитини до конструктивної взаємодії в сучасному складному соціумі з почуттям власної гідності; дає можливість зменшити страждання й довготривалі негативні психологічні наслідки жертв цькування, запобігти ескалації терору і непоправних трагедій у житті підлітків. Для цього має бути створена програма із запобігання кіберзнущанням, зорієнтована на забезпечення здорових психосоціальних умов у сфері психічного здоров'я школи, яка включає форми роботи, спрямовані на підвищення обізнаності на індивідуальному, соціальному та інституційному рівнях. Така програма базується на цілісному розумінні проблеми, вимагає співпраці сімей та всіх освітян, що усвідомлюють і захищають реальні умови життя дітей у кіберсередовищі. Також існує гостра потреба у розвитку соціальної моделі, що передбачає багатовимірну та міждисциплінарну співпрацю в сфері запобігання кіберагресії, адже ця проблема охоплює не лише психологію, а й соціологію, педагогіку, кібербезпеку, управління інформацією, комунікації тощо.

Список використаних джерел:

1. Ang R. P. & Goh D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 41, 387–397.
2. Cassidy, W., Brown, K., & Jackson M. (2012). 'Under the radar': Educators and cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 33, 520–532.
3. Faccio E. Iudici, A. Costa N. & Belloni E. (2014). Cyber bullying and interventions programs in school and clinical setting. *Social and Behavioral Sciences*, 122, 500-505.

4. Foody M., Samara, M., & Carlbring P. (2015). A review of cyber bullying and suggestions for online psychological therapy. *Internet Interventions*, 2 (3), 235-242.
5. Hinduja S. & Patchin J. W. (2015). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying* (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications
6. King A. (2014). A case study of the perceptions of secondary school counselors regarding cyber bullying. Doctoral dissertation, Northcentral University. (Order No. 3579830). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1517479621). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/1517479621?accountid=25247>
7. Machackova H., Cerna A., Sevcikova A., Dedkova L. & Daneback K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7, 1–12.
8. Monks C., Mahdavi J., Rix K. (2016) The emergence of cyberbullying in childhood: Parent and teacher perspectives. *Educational Psychology* (2016) 22 (1) 39-48. DOI: 10.1016 / j.pse.2016.02.002
9. Robinson K. D. (2010). School counselors' perceptions of cyber bullying. Doctoral dissertation, Auburn University. (Order No. 3430620). ProQuest Dissertations & Theses Global. (787899952). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/787899952?accountid=2524>.